

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

414-18/24

Београд

дел. бр. 13798 датум: 5. јун 2024. год.

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

Helsinki odbor za ljudska prava u Srbiji

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ДОМСКОГ ТИПА

Извештај о посети Заводу за васпитање омладине Ниш

Београд, јун 2024. године

САДРЖАЈ:

1.	УВОД	3
1.1.	МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ	3
1.2.	ПОДАЦИ О ПОСЕТИ.....	4
1.2.1.	ОПШТИ ПОДАЦИ.....	4
1.2.2.	ТОК ПОСЕТЕ	4
1.2.3.	САРАДЊА СА НПМ	4
1.3.	ПРЕТХОДНА ПОСЕТА.....	4
2.	УТВРЂЕНО СТАЊЕ	6
2.1.	ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА	6
2.2.	ДРУГА ПИТАЊА	14
2.2.1.	ПОСЕБНИ ПОДАЦИ (стање на дан посете).....	14
2.2.2.	МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ.....	14
2.2.3.	ПРАВНА ЗАШТИТА.....	15
2.2.4.	БЕЗБЕДНОСТ.....	16

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и КликАктив – Центар за развој социјалних политика.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ "Службени гласник РС", бр. 82/22.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВА	Завод за васпитање омладине Ниш
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	22. март 2024. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са удружењем Хелсиншки одбор за људска права у Србији
ВРСТА ПОСЕТЕ	Контролна
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је ненајављена
САСТАВ ТИМА	Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Љиљана Палибрк, <i>Хелсиншки одбор за људска права у Србији</i>

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

У уводном разговору са руководством Завода представљени су чланови тима и циљ посете и прибављене основне информације о стању у Заводу. Након тога, чланови тима су од заводских службеника прибавили информације од значаја за предмет Извештаја, извршили увид у релевантну документацију и обишли просторије за смештај и боравак штићеника.

1.2.3. САРАДЊА СА НПМ

Службеници Завода су остварили пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави посету у складу са својим мандатом.

Запослени су пружили све тражене информације, тиму НПМ омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама, фотографисање свих делова Завода, као и преглед тражене документације.

1.3. ПРЕТХОДНА ПОСЕТА

НПМ је у априлу 2023. године обавио прву редовну посету ЗВО Ниш, у циљу системске контроле стања у погледу поштовања права штићеника који се овде налазе. О овој посети је сачињен Извештај са препорукама за отклањање уочених недостатака и унапређење поступања органа.⁴ Извештај је достављен Заводу и Министарству за рад, запошљавање,

⁴ Извештај о посети ЗВО Ниш бр. 414-16/23 од 25. јула 2023. год.

борачка и социјална питања, који су обавестили НПМ о мерама предузетим ради поступања по препорукама.⁵ Извештај и одговори су објављени на интернет страници НПМ.⁶

Током ове посете НПМ је пратио начин на који је поступиљено по упућеним препорукама и у овом Извештају су представљени налази до којих је НПМ дошао, као и налази о другим значајним питањима у вези са поступањем према штићеницима.

објекат за смештај штићеника у ЗВО Ниш – фотографија из претходне посете

⁵ Акт ЗВО Ниш бр. 09-870/1 од 28. септембра 2023. год; акт Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања - Сектора за социјалну заштиту бр. 021-01-106/23-19 од 18. октобра 2023. год.

⁶ https://npm.ombudsman.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=1235:приоритет-је-побољшање-услова-и-квалитета-живота-корисника&catid=112&Itemid=116.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ

2.1. ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће штићеницима омогућити да закључавају ормариће за личне ствари.

НАЛАЗ:

Ормарићи за личне ствари штићеника се и даље не закључавају. У одговору на ову препоруку, ЗВО Ниш је изразио бојазан да би омогућавање наведеног могло да доведе до различитих злоупотреба, те да васпитачи неће бити у могућности да на адекватан начин врше надзор над предметима које корисници поседују. Овај аргумент тим НПМ је добио и приликом ове посете.

НПМ разуме ову бојазан, али указује и на то да могућност закључавања личних ствари подстиче аутономију штићеника и елемент је права на приватност, што је од значаја за њихово психичко благостање, нарочито у узрасту у ком су штићеници ЗВО Ниш. Обезбеђивање приватности би требало посматрати као неодојив део напора ка изградњи индивидуално одговорне и оснажене личности сваког младог штићеника понаособ. Ово никако не би требало разумети као отварање могућности за нарушавање реда и безбедности у установи давањем могућности да се нешто сакрије од стручних радника. Завод свакако има одговорност да осигура безбедност установе, па тако и право да повремено контролише садржај ормарића и уколико је потребно резервни кључеви од ормарића могу стајати код васпитача, што би јасно било предочено штићеницима уз образложење зашто је то тако.⁷ Питање узајамног поверења између штићеника и запослених је круцијално за било какав рад са штићеницима.

Такође, НПМ је у сличним установама већ затицао ормариће за личне ствари штићеника који се закључавају.⁸

Имајући у виду наведено, НПМ понавља ову препоруку.

1.

ПРЕПОРУКА

ЗВО Ниш ће штићеницима омогућити да закључавају ормариће за личне ствари.

⁷ С тим у вези, НПМ је већ указивао на мере заштите које је потребно обезбедити када су у питању претреси спаваоница и лица која у њима бораве и да је потребно уредити услове под којима је претрес дозвољен и начин његовог обављања. Такође, указао је Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да је актом којим ће се прописати начин и ближи услови поступања установе у инцидентним ситуацијама потребно посебно уредити претресе лица и ствари у установама, када је то неопходно ради одржавања безбедности у установи и сигурности корисника. Видети: Извештај о посети Заводу за васпитање деце и омладине Књажевац, бр. 414-13/22 од 27. јула 2022. год, поглавље 2.2.2.2. Одржавање реда и безбедности.

⁸ Извештај о посети Заводу за васпитање деце и омладине Београд, бр. 414-55/23 од 5. марта 2024. год, поглавље 2.1.1.1. Собе.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће заменити и поправити дотрајале и оштећене делове намештаја и постељине и у будућем раду ће обезбедити њихову редовну замену и поправку.

НАЛАЗ:

ЗВО Ниш су одобрена новчана средства за замену подова, који су у лошем стању, као и дела столарије. Наведено је у фази реализације и очекује се да до краја јуна ове године буде завршено.

Поред тога, истрошени душеци, за које је НППМ констатовао да су у најлошијем стању када је у питању постељина, су замењени новим из резерве са којом је располагао Завод.

Замена дотрајалих и оштећених делова намештаја ће бити разматрана приликом планирања будућих материјалних улагања.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће приликом пријема штићеницима уручивати и омогућити да задрже код себе писмени информатор, састављен на језику и на начин који могу да разумеју, у којем ће бити наведене све битне информације о боравку у Заводу, рачунајући и њихова права и обавезе и начин на који могу заштити своја права и добити правну помоћ.

Овај информатор ће се, у складу са околностима, уручивати и законском заступнику, изабраној особи од поверења и члановима уже породице штићеника.

НАЛАЗ:

Према службеним наводима, Завод је започео са израдом информатора и преостало је да се осмисли дизајн, који би био примерен штићеницима који се налазе овде. У наредном периоду би требало да се ово доврши.

НППМ би желео да од ЗВО Ниш добије информацију да ли је израђен писмени информатор о боравку у Заводу.

НППМ напомиње да упознавање штићеника са њиховим правима и обавезама има, поред практичне, још једну сврху, а то је да они током боравка у Заводу усвоје позитивне и прихватљиве моделе понашања, науче да брину о себи и да се сналазе у спољашњем окружењу уз поштовање важећих норми у друштву.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће Процедуру о поступању по притужбама корисника ускладити са притужбеним поступком предвиђеним Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, односно Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити.

НАЛАЗ:

ЗВО Ниш је поступио по препоруци тако што је в. д. директора донела нову Процедуру за поступање по притужбама корисника,⁹ чијим је ступањем на снагу престала да важи процедура из 2015. године. Новом процедуром су узете у обзир одредбе о притужбеном поступку предвиђеном Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица и Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити, укључујући и поступак по приговору. Нова процедура је објављена на огласној табли установе.

У периоду од претходне до ове посете НПМ, није било ниједне притужбе нити приговора.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће успоставити и водити евиденцију притужби и приговора.

НАЛАЗ:

Чл. 15. Процедуре за поступање по притужбама корисника је предвиђено да ће лице задужено за поступање по притужбама (социјални радник, а у његовом одсуству психолог) водити евиденцију притужби и приговора штићеника за сваку календарску годину.

Евиденција се води на обрасцу у који је предвиђено да се уписују датум пријема, име подносиоца, кратак опис предмета и напомена.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће предузети активности у циљу информисања штићеника о праву на бесплатну правну помоћ прописану Законом о бесплатној правној помоћи, обезбедити обрасце за подношење захтева за бесплатну правну помоћ и пружити подршку штићеницима којима је то потребно или желе да остваре ово право.

НАЛАЗ:

У одговору Завода се наводи да ће штићеници приликом упознавања са њиховим правима и обавезама посебно бити информисани и о праву на бесплатну правну помоћ, као и да ће им пружити подршку уколико желе да остваре ово право. Према службеним наводима, у претходном периоду није исказано интересовање штићеника или потреба за бесплатну правну помоћ.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће на видна места истаћи обавештења о постојању видео надзора.

НАЛАЗ:

Обавештења о постојању видео надзора су истакнута на видна места на свим улазима у објекте за смештај штићеника.

⁹ Бр. 02-750/1 од 25. августа 2023. год.

обавештења о видео надзору у ЗВО Ниш

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће обезбедити почетну специјализовану обуку стручних радника и сарадника.

НАЛАЗ:

Сходно одговору ЗВО Ниш на ову препоруку и према наводима руководства, сваки стручни радник, како би стекао право на полагање испита за лиценцу на основним стручним пословима у социјалној заштити би морао да претходно успешно заврши одговарајући акредитовани програм за рад са категоријом корисника који се налазе овде. До полагања испита за лиценцу, они раде под менторством другог стручног радника који има минимум пет година рада у установи социјалне заштите, на који начин је ново запосленима обезбеђена подршка у раду.

Након тога, стручно усавршавање се одвија у складу са Планом, исказаним потребама и финансијским планом установе. Предност се даје едукацијама специфичним за делатност Завода и превасходно је из спектра акредитованих програма у области социјалне заштите, који су неопходни за стицање знања и вештина у раду са децом и младима са проблемима у понашању и који су у сукобу са родитељима, старатељима и заједницом, као и са децом и младима страним држављанима.

НПМ још једном указује на потребу да се програми стручног усавршавања и додатне едукације запослених у Заводу организују у континуитету, на начин да свим стручњацима буду доступна најновија знања и вештине у раду са корисничком популацијом.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће предузети потребне мере како би штићеници који испуњавају услове за то били радно ангажовани на плаћеним пословима.

НАЛАЗ:

У овом погледу, стање није значајније промењено у односу на претходну посету НПМ.

У самој установи има врло мало могућности за рад, али се оне максимално користе. На пример, актуелно је пар штићеника радно ангажовано као помоћно особље у кухињи-ресторану и они су плаћени за посао који обављају.

Завод је добијао информације од појединих центара за социјални рад да су се неки штићеници запослили по повратку кућама. Ради се преваходно о онима који су током боравка у Заводу завршили неку школу, занат или прошли кроз обуку за поједина стручна занимања.

Трајање васпитне мере битно ограничава могућности штићеника да се професионално оспособе, а нарочито да заврше школу коју би желели. Како школовање и запошљавање имају екстремно важну улогу у будућим животним опредељењима, одсуство систематизованих решења, пре свега од стране надлежних министарстава и других институција од интереса, доводи у питање смисао боравка штићеника у установама за младе са проблемима у понашању и извршења санкција.

Тренутно у Завод долази учитељица 3 пута недељно, која ради са штићеницима који нису похађали школу, два дечака похађају редовну основну школу (пети и шести разред), а Центар за стручно усавршавање организује курсеве за старије штићенике, углавном за куваре, молере, вариоце и слична занимања, који трају краће и истовремено су тражени на тржишту рада. Међутим, ти курсеви коштају 33.000,00 динара по особи, за шта Завод нема средства. У неким случајевима курс плаћају центри за социјални рад, а неколико пута је то учинила хуманитарна организација. Ово су, ипак, пре *ad hoc* решења, него преко потребан системски приступ.

НПМ охрабрује Завод да истраје у напорима за обезбеђивање средстава за стручно усавршавање штићеника, путем контактирања центара за социјални рад, привредних субјеката (државних и приватних), невладиних организација, предузетничких и струковних асоцијација и др. Системски приступ проблему стручног оспособљавања младих и њиховог запошљавања у будућности би требало да обезбеде надлежна министарства, преко центара за социјални рад, локалних самоуправа, филијала Националне службе за запошљавање итд. Истовремено, Завод би преко локалних омладинских задруга могао да отвори могућност радног ангажовања штићеника, па и на пословима за која нису потребна посебна стручна знања.

Из наведених разлога, НПМ понавља ову препоруку.

2.**ПРЕПОРУКА**

ЗВО Ниш ће предузети потребне мере како би штићеници који испуњавају услове за то били радно ангажовани на плаћеним пословима.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће успоставити план спортских, културних и других активности штићеника ван школских обавеза, у циљу планског организовања њиховог слободног времена и обезбеђивања што потпунијег програма сврсисходних активности.

НАЛАЗ:

Завод има планове активности за све штићенике. Васпитачи организују бројне активности како у оквиру установе, тако и у сарадњи са разним невладиним организацијама, основним школама (спортски дани), појединим факултетима итд. У складу са могућностима, организују се и краће екскурзије, изласци у ресторани и биоскопе, излети и обилазак оближњих туристичких и природних знаменитости и сл. Редовно се организују спортске активности, често уз госте.

НПМ је у претходном Извештају констатовао да је потребно уложити додатне напоре да се штићеници мотивишу да се укључе у групни рад. Штићеници се углавном одазивају и учествују у сређивању дворишта, кречењу соба и заједничких просторија, неким радно-окупационим терапијама. На основу увида у одржане и планиране радионице и према искуству васпитача, мање су мотивисани да прате и учествују у тематским радионицама посвећеним нпр. проблему насиља, ненасилном решавању конфликта, злоупотреби психоактивних супстанци и алкохола, здравим и нездравим животним навикама и сл.

Ово је опште место у раду са свим младим особама, не само са штићеницима овог завода и сличних установа. Теоретска предавања у комбинацији са провером знања, тестовима, графичко-визуелним изражавањем и сл., нису атрактивни за младе. **НПМ стога указује на предности употребе атрактивнијих приступа** – гледање филмова са одговарајућим садржајем (укључујући документарне и краткометражне), снимање видео-клипова на задату тему (мобилним телефонима, камером), игре са заменом улога (нпр. насилник-жртва насиља, неприлагођена особа-злостављач, итд.), употребу компјутера и интернета. Такође, организовање такмичења са наградама за најкреативније појединце или екипе је подстицајно за младе уколико се добро испланирају.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће предузети потребне мере како би обезбедио редовно присуство здравствених радника, који ће обављати медицински скрининг свих новопридошлих штићеника, примати захтеве за лекарске прегледе, обезбеђивати набавку и поделу терапије, чувати медицинску документацију и надzirати опште хигијенске услове.

НАЛАЗ:

Присуство здравствених радника и даље није обезбеђено. Као разлог за наведено у одговору ЗВО Ниш на претходни Извештај о посети је наведено да Завод нема регистровану здравствену делатност, дозволу за пружање здравствених услуга ни систематизована радна места за здравствене раднике. Поред тога, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална је обавестило НПМ и да Завод нема ни уговор са Републичким фондом за здравствено осигурање о финансирању здравствене заштите.

НПМ увиђа изнете разлоге, али истовремено не види неотклоњиве препреке да се поступи по овој препоруци, нарочито имајући у виду да је значајан део активности на самом Заводу,

уз подршку надлежног Министарства. Такође, НПМ указује и да је у ЗВДО Београд запослена медицинска сестра и да тај завод поседује опрему и просторије за пружање здравствене заштите,¹⁰ што такође указује на то да постоје могућности за организацију здравствене заштите и редовно присуство здравственог особља у установама овог типа. У многим установама које НПМ посећује ово питање је решено и на начин да здравствено особље није у радном односу у установи већ на основу уговора одређени број дана или сати недељно долази и ради у тој установи.

Имајући у виду наведено, као и значај који редовно присуство здравствених радника у установи има како на добробит штићеника у погледу организовања прегледа, терапије, обезбеђења приватности и одржавања хигијенских услова, тако и за организацију рада Завода и као подршка стручним радницима, НПМ понавља ову препоруку.

3.

ПРЕПОРУКА

ЗВО Ниш ће предузети потребне мере како би обезбедио редовно присуство здравствених радника, који ће обављати медицински скрининг свих новопритошлих штићеника, примати захтеве за лекарске прегледе, обезбеђивати набавку и поделу терапије, чувати медицинску документацију и надzirати опште хигијенске услове.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће спроводити програме лечења од зависности и превенције злоупотребе психоактивних супстанци.

НАЛАЗ:

У одговору на ову препоруку Завод је обавестио НПМ да ће у наредном периоду спроводити програме превенције, док програме лечења од зависности због својих кадровске структуре и основне делатности није у могућности да спроводи, већ штићенике којима је то потребно укључује у програме код специјализованих установа.

Превенција злоупотребе психоактивних супстанци и алкохола се спроводи надзором понашања штићеника, здравственим контролама у случају постојања сумње на злоупотребу, кроз едукативне радионице и сл. У погледу лечења, Завод се ослања на центар за заштиту менталног здравља и специјалистичке медицинске службе у локалној средини.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће спроводити програм превенције самоповређивања и самоубиства.

НАЛАЗ:

У одговору на ову препоруку Завод је обавестио НПМ да ће у наредном периоду спроводити програме превенције самоповређивања и самоубиства.

¹⁰ Извештај о посети ЗВДО Београд, поглавље 2.4.1. Организација.

Васпитачи организују радионице и спроводе индивидуалне и групне разговоре са штићеницима на тему самоповређивања (узроци, фактори ризика, превенција). Такође се организују креативне радионице у циљу оснаживања младих (Кутија храбрости, Дрво живота...).

Утисак је да васпитачи релативно лако и успешно могу да прате промене у понашању штићеника и на време детектују евентуалне забрињавајуће симптоме. Томе свакако иде у прилог и актуелно релативно мали број штићеника.

НПМ истиче да је изградња поверења између особља и штићеника кључна и за превенцију инцидентних и других нежељених понашања. Поштовање личности и разумевање искуства малолетника, укључујући и насилно понашање, потребу за вршењем кривичних дела, злоупотребу дрога итд., представљају почетну основу за рад на постепеној промени понашања. Васпитачи не смеју да осуђују, омаловажавају, исмејавају, нити на било који начин минимизују схватања и веровања штићеника, већ да своје активности усмере ка изградњи/подизању самопоштовања и самопоуздања штићеника. Притом је њихово укључивање у креирање активности и израду индивидуалних планова од суштинског значаја.

ПРЕПОРУКА 2023. ГОД:

ЗВО Ниш ће обезбедити редовне систематске здравствене прегледе штићеника. Извештаји о психичком стању штићеника на издржавању васпитне мере ће се редовно достављати судији за малолетнике надлежног суда.

НАЛАЗ:

Двојица штићеника на извршењу васпитне мере су у јануару, односно фебруару навршили годину дана како су у Заводу па се за њих планира обављања систематских здравствених прегледа.

НПМ би желео да од ЗВО Ниш добије потврду да су обављени систематски здравствени прегледи ова два штићеника.

Како се редовни систематски прегледи по правилу обављају једном годишње, а имајући у виду и изричиту законску обавезу, НПМ прихвата став установе да ову врсту здравственог прегледа имају штићеници на извршењу васпитне мере који су у установи дуже од једне године. Ипак, **НПМ указује и на потребу да се систематски прегледи организују и за штићенике који немају изречену васпитну меру**, имајући у виду да се ради о деци и младима који долазе из дисфункционалних породица од којих су многи били изложени различитим врстама занемаривања.

Што се тиче психичког стања штићеника, извештаји о наведеном се достављају у оквиру редовних шестомесечних извештаја. **НПМ сматра да је потребно обављати и ванредне психолошке анамнезе кад год то налаже потреба, а не само у сврху комплетирања периодичних извештаја.** С обзиром на рањивост и, најчешће, трауматичну прошлост штићеника, њихово психичко здравље се мора редовно пратити, а налази психолога би требало да буду део личне документације.

2.2. ДРУГА ПИТАЊА

2.2.1. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ (стање на дан посете)

У дану посете, у ЗВО Ниш се налазило 12 штићеника, два више него приликом претходне посете. Поред тога, у односу на претходну посету у Заводу раде и један педагог и један помоћник куvara, а на потребу за овим кадром је указао и НПМ у свом извештају.¹¹

СТРУКТУРА ШТИЋЕНИКА	Укупно 12 дечака , од тога 1 у бекству, и то: - 3 на домском смештају , од тога: 2 стандардни смештај 1 повремени смештај - страни држављанин - 9 на извршењу васпитне мере (1 у бекству)
СТРУКТУРА ЗАПОСЛЕНИХ	Укупно 23, и то: - 1 у управи - 3 у служби за опште послове - 10 у васпитној служби, од тога: 2 дефектолога, 4 психолога, 1 педагог, 1 социјални радник и 2 васпитача стручних сарадника - 9 у техничкој служби, од тога: 2 куvara и 2 спремача

Од 1. јануара 2023. године до дана ове посете, Завод је напустило 6 штићеника, од којих се 3 вратило у биолошку породицу, 2 је прешло у Васпитно-поправни дом у Крушевцу због замене изречене васпитне мере и 1 штићенику је прекинут смештај због дужег одсуства.¹²

2.2.2. МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ

Од претходне посете НПМ није било значајнијих улагања у унапређење стања објеката и материјалних услова у Заводу. Због продирања атмосферских падавина сређивани су спољни зид и степениште.

Такође, за разлику од претходне посете када се због штедње на грејању за смештај штићеника користио само један објекат, сада су у употреби оба објекта.

У претходном Извештају о посети НПМ је указао на то да кухиња и поред добре хигијене није реновирана дуги низ година и да за тим постоји потреба.¹³ Од руководства је добијена информација да је Завод поднео пријаву на недавно завршени јавни конкурс

¹¹ Извештај о посети ЗВО Ниш, поглавље 2.1.2. Исхрана и поглавље 2.3.1.1. Организација службе.

¹² Више о томе у поглављу 2.2.3. Правна заштита.

¹³ Извештај о посети ЗВО Ниш, поглавље 2.1.2. Исхрана.

Министарства правде за доделу средстава прикупљених по основу одлагања кривичног гоњења,¹⁴ те да ће ова средства уложити и у унапређење материјалних услова у Заводу.

НПМ је указао и на то да је већина гардеробе коју штићеници имају дотрајала и да надлежни центри за социјални рад не обезбеђују ни близу довољног новца за куповину нове гардеробе.¹⁵ Завод је одговорио НПМ да нема на располагању материјална средства за ове намене, али да одећу и обућу набавља преко донација, с тиме што је заинтересованост заједнице за пружање подршке и помоћи променљива. Актуелно, донација овог типа је мало, па се ради обезбеђивања нове одеће и обуће штићеницима обраћају надлежним центрима за социјални рад за једнократну новчану помоћ.

Завод, као и друге установе социјалне заштите, је у међувремену добио Инструкцију Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања о обезбеђењу средстава за личне потребе (цепарац),¹⁶ којом се прописује начин обезбеђења средстава за личне потребе корисника домског и породичног смештаја. У овој инструкцији се између осталог наводи да "личне потребе обухватају коришћење средстава за личне потребе (цепарац) за које корисници искажу потребу и посебну жељу (одећа, обућа, опрема и слободне активности), а установе социјалне заштите нису дужне да им исто обезбеде", што би могло бити протумачено да установе нису дужне да обезбеде одећу и обућу. Ово не делује као да је стварна интенција Инструкције јер је питање како би се другачије обезбеђивала одећа и обућа корисницима који немају своју уколико социјалне установе немају обавезу да им је обезбеде. Поред тога, Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите¹⁷ је предвиђена набавка одеће и обуће, примерене узрасту и временским приликама, као активност помоћи и подршке усмерене ка задовољавању основних потреба и осигурању безбедног и пријатног окружења корисника.¹⁸ У сваком случају, ради отклањања недоумица, НПМ би желео да добије коментар Министарства на наведено.

НПМ би желео да од Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања добије коментар о обавези установка социјалне заштите да корисницима домског смештаја обезбеде одећу и обућу.

2.2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА

НПМ је у претходном Извештају затражио коментаре Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на околност да надлежни центри за социјални рад, упркос информацији коју добију од Завода да је штићеник – корисник домског смештаја у бекству дужи временски период, не прекидају смештај.¹⁹ Министарство је обавестило НПМ да је продужавање смештаја у случају дуготрајног одсуства корисника услед бекства или из другог разлога неосновано.

¹⁴ <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/42237/javni-konkurs-za-dodelu-sredstava-prikupljenih-po-osnovu-odlaganja-krivичnog-gonjenja-23022024-godina.php>.

¹⁵ Извештај о посети ЗВО Ниш, поглавље 2.1.1.3. Одржавање хигијене.

¹⁶ Бр. 142854 2024 од 22. јануара 2024. год.

¹⁷ "Сл. гласник РС", бр. 42/13, 89/18 и 73/19.

¹⁸ Чл. 30. т. 12. Правилника.

¹⁹ Извештај о посети ЗВО Ниш, 2.2.1.2. Процедура смештаја.

Смештај је у међувремену прекинут кориснику који је приликом претходне посете био у бекству годину и по дана. Актуелно, у бекству је један штићеник који је на извршењу васпитне мере, о чијем даљем току свакако одлучује суд.

2.2.4. БЕЗБЕДНОСТ

Као што је НПМ већ указивао, ЗВО Ниш, као и други заводи овог типа, се суочавају са тешкоћама у настојањима да обезбеде поштовање правила од стране штићеника и одрже ред у установи.²⁰ Упркос томе, према последњим информацијама које је НПМ добио од Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, није израђен ни нацрт подзаконског акта о начину и ближим условима поступања установа у инцидентним ситуацијама, који је министар требао да донесе у року од девет месеци од дана ступања на снагу Закона о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити, односно од 31. децембра 2021. године. Као што је већ наведено у претходном Извештају о посети, ЗВО Ниш примењује интерну процедуру поступања у инцидентним ситуацијама.²¹

Актуелно, ЗВО Ниш разматра да запосли додатно особље које би било задужено за одржавање реда у установи.

²⁰ Извештаји о посетама ЗВО Ниш и ЗВДО Београд, поглавље 2.2.2. Безбедност.

²¹ Правилник о предузимању мера на заштити корисника и имовине Завода за васпитање омладине Ниш, бр. 02-760 од 28. јула 2015. год.